

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ในสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทำให้มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปจากเดิม เช่น การเผชิญกับสารเคมี และของเสียจากอุตสาหกรรม รวมถึงอาหารที่มีสารพิษปนเปื้อน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สมดุลขึ้นในภาวะร่างกาย นอกจากนี้ ภาวะความเครียดที่เกิดจากการทำงาน และวิถีการดำรงชีวิตทำให้คนส่วนใหญ่ขาดความเอาใจใส่ในการดูแลสุขภาพของตนเอง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสุขภาพที่ดีเป็นที่ใฝ่หาของทุกคน ดังนั้น คนกลุ่มหนึ่งจึงหันมาดูแลสุขภาพและป้องกันโรคแทนการรักษาโรคมากขึ้น โดยเน้นการใช้อาหารเป็นยา ดังคำกล่าวของฮิปโปเครติส (Hippocrates) บิดาแห่งการแพทย์ชาวกรีก ซึ่งได้กล่าวเมื่อ 2500 ปี มาแล้วว่า “Let food be your medicine and medicine be your food” (ชนิตา ปโชติการ และคณะ, 2548, หน้า 7)

ข้อปฏิบัติเพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรงอันจะนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากการออกกำลังกาย การนอนหลับพักผ่อนที่เพียงพอแล้ว ยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญใส่ใจกับสุขภาพตนเอง โดยทำความเข้าใจให้ถูกต้องเกี่ยวกับอาหารที่รับประทาน เช่น จะเลือกอาหารอย่างไร เพื่อให้ได้สารอาหารที่มีประโยชน์และมีคุณค่า เนื่องจากสารอาหารแต่ละชนิดมีประโยชน์และผลในการป้องกันโรคต่างกัน สารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกายมีมากกว่า 40 ชนิด แต่ละชนิดจะมีหน้าที่แตกต่างกันออกไป แต่ต้องทำงานร่วมกันในการรักษาสุขภาพ ดังนั้น ถ้าเลือกรับประทานอาหารในปริมาณที่เหมาะสมและสมดุลแล้ว อาหารก็จะเป็นได้ทั้งยารักษาโรคและป้องกันโรคด้วย อย่างไรก็ตาม นอกจากการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้อง เหมาะสม และสมดุลกับความต้องการของร่างกายแล้ว ยังต้องมีนิสัยในการบริโภคที่ดีด้วย

ประเทศไทยนับว่าโชคดีในเรื่องอาหารการกิน นอกจากความอุดมสมบูรณ์แล้ว อาหารไทยยังประกอบด้วยพืชผัก สมุนไพรต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่พบว่า เด็กไทยวัยเรียนและวัยก่อนเรียน ยังมีปัญหาทางโภชนาการที่ต้องแก้ไขอีกมาก อาทิ โรคขาดสารอาหาร โรคขาดโปรตีน และพลังงาน ซึ่งเป็นกันมาก ขณะนี้พลโลกในประเทศที่กำลังพัฒนาไม่น้อยกว่า 800 ล้านคน กำลังประสบภาวะทุพโภชนาการอย่างรุนแรง และปัญหาโภชนาการที่มีความจำเป็นต้องแก้ไขอย่างรีบด่วน คือ ปัญหาในเด็กก่อนวัยเรียน (อรวินท์ ไทโรกิตต์, 2537, หน้า 2) มีรายงานว่า เด็กก่อนวัยเรียนประมาณ 300 ล้านคน หรือจำนวนครึ่งหนึ่งของโลก และเด็กวัยเรียน

ประมาณ 1 ใน 3 เป็นโรคทุพโภชนาการอย่างรุนแรง โดยโรคขาดสารอาหารที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ โรคขาดโปรตีน (Kwashiorkor) และโรคขาดแคลอรี หรือไม่มีอาหารจะกิน (Marasmus) ทั้งสองโรคนี้มักเกิดไปด้วยกัน และเป็นผลทำให้เกิดโรคขาดเกลือแร่ และวิตามินอื่น ๆ ตามมา เช่น โรคโลหิตจาง โรคเหน็บชา โรคคอพอก โรคขาดวิตามินเอ ซึ่งสาเหตุเนื่องมาจากการขาดความรู้ทางโภชนาการและความยากจน (เสาวนีย์ จักรพิทักษ์, 2541, หน้า 6) อนึ่ง ปัญหาทางโภชนาการของเด็กไทยส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากการขาดแคลนอาหาร แต่เกิดจากพฤติกรรมการกินอาหารที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่ถูกหลักโภชนาการมากกว่า ดังนั้น ถ้าพ่อแม่หรือผู้ปกครองมีความรู้เกี่ยวกับอาหารเพื่อสุขภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารไทย และสามารถปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีในการบริโภคให้กับบุตรหลาน ย่อมทำให้บุตรหลานมีสุขภาพแข็งแรงและสติปัญญาดี

การที่จะได้มาซึ่งบุคคลที่มีสุขภาพดีนั้น จำเป็นต้องได้รับการดูแลส่งเสริมสุขภาพ และปลูกฝังสุขนิสัยที่ถูกต้องมาตั้งแต่วัยเด็ก ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ ได้แก่ บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง เพราะเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด สามารถอบรมสั่งสอนเด็กในปกครองของตนได้อย่างสม่ำเสมอ มีผู้กล่าวว่า ครอบครัวเป็นแหล่งที่ให้ความรู้พื้นฐานในการเลี้ยงดูและฝึกฝนเด็ก ครอบครัวจึงมีส่วนสำคัญที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีในการเลือกบริโภคอาหาร หากบิดามารดามีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติตัวอย่างไร ก็จะช่วยลดความคิดและแนวทางปฏิบัตินั้นให้แก่บุตรหลานของตนได้ จึงนับว่าบิดามารดาเปรียบเสมือนครูที่มีอิทธิพลมากที่สุด ซึ่งในเรื่องอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูนี้ ประภาเพ็ญ สุวรรณ (อ้างถึงใน วชิร ตระกูลงาม, 2533, หน้า 2) ได้กล่าวว่า อิทธิพลการชักจูงแนะนำ และการปฏิบัติของบิดามารดา จะมีผลอย่างมากต่อพฤติกรรมสุขภาพของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กในกลุ่ม 6 ปีแรกของชีวิต ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กกำลังเจริญเติบโตและพัฒนาในทุกด้าน

ปัจจุบันมีองค์การหลายแห่งที่ร่วมมือกันแก้ไขปัญหการขาดแคลนอาหารและทุพโภชนาการในเด็ก อาทิ องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO: Food and Agriculture Organization of the United Nations) องค์การอนามัยโลก (WHO: World Health Organization) องค์การยูนิเซฟ (UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund) และองค์การยูเนสโก (UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) นอกจากนี้ยังมีองค์การเอกชนและสถาบันระดับชาติอื่น ๆ อีกหลายแห่งที่ร่วมมือกันศึกษา การแก้ปัญหาโภชนาการในเด็ก โดยการให้ความรู้ทางโภชนาการแก่บิดามารดาและผู้ปกครอง เนื่องจากเป็นวิธีการที่สามารถส่งผ่านความรู้และพฤติกรรมสู่บุตรหลานได้ อันจะทำให้เด็กมีนิสัยในการเลือกบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายตลอดชีวิต ซึ่งถ้าหากเราสามารถที่จะ

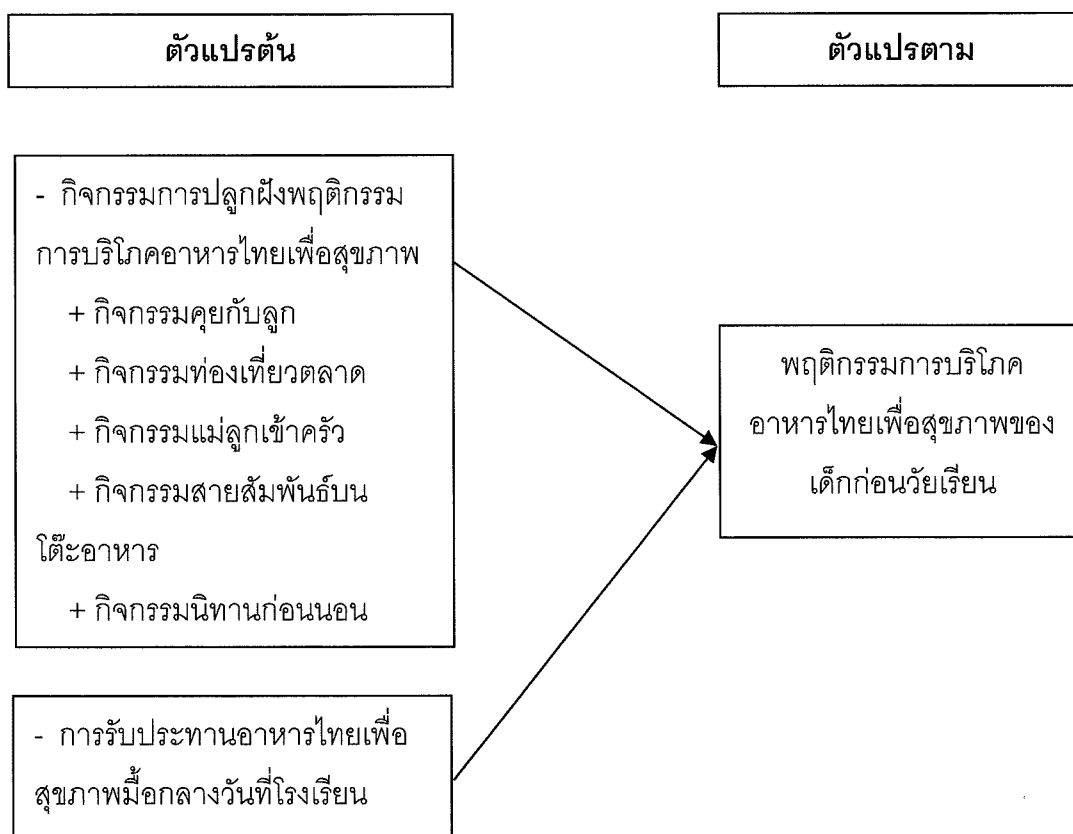
ปลูกฝังและเพิ่มพูนประสิทธิภาพของเขาให้เป็นไปในทางบวกได้ ก็เชื่อแน่ว่า ประเทศชาติจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างดียิ่ง อนึ่ง การวางรากฐานที่ดีให้แก่เด็กต้องเริ่มตั้งแต่ช่วงแรกของชีวิตปฐมวัย ซึ่งการปลูกฝังแนวความคิดและค่านิยมต่าง ๆ ตลอดจนนิสัยที่ดีงาม ถ้าได้รับการปลูกฝังตั้งแต่ระยะเยาว์วัยได้เท่าโดยอ้อมเป็นการดีเท่านั้น เพราะผลที่ได้ย่อมหยั่งรากลึกและเหนียวแน่น เนื่องจากเด็กในวัยนี้เป็นช่วงที่กำลังสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว อยากรู้ อยากเห็น ชอบซักถาม ชอบทำตามและลักษณะนิสัยพิเศษที่สำคัญของเด็กวัยนี้ คือ คุดซึ่มและรับตัวอย่างต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นอย่างง่ายดาย จึงเป็นช่วงวัยที่มีความสำคัญยิ่งของเด็กที่บิดามารดาหรือผู้อบรมเลี้ยงดูต้องพยายามใกล้ชิดเด็ก คอยอบรมดูแลเอาใจใส่ พยายามปลูกฝังแนวความคิด และสิ่งที่ดีงามให้เด็กมากเป็นพิเศษ

คณะผู้วิจัย ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานการศึกษารั้วนี้ ได้แก่ สาขาปฐมวัย สุขศึกษา และคหกรรมศาสตร์ เป็นต้น จึงสนใจที่จะศึกษาถึงการปลูกฝังพฤติกรรมการบริโภคอาหารไทยเพื่อสุขภาพในเด็กก่อนวัยเรียน โดยใช้กรณีศึกษาของผู้ปกครองในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นการศึกษาสำรวจ ซึ่งผลจากการวิจัยนี้ จะเป็นแนวทางให้บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการปลูกฝังพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ถูกต้องแก่เด็กก่อนวัยเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารไทยเพื่อสุขภาพ ทำให้เด็กในความปกครองเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี แข็งแรง และมีสติปัญญาดี เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเด็กก่อนวัยเรียนกรณีศึกษาเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
2. สร้างชุดฝึกอบรมที่ใช้ในการปลูกฝังพฤติกรรมการบริโภคอาหารไทยเพื่อสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียน
3. ศึกษาผลการใช้ชุดฝึกอบรมในการปลูกฝังพฤติกรรมการบริโภคอาหารไทย เพื่อสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียน

กรอบแนวคิด

ขอบเขตของการวิจัย

1. เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยมีครูผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดเทศบาลเมืองบางกรวย ผู้บริหารการศึกษาของเทศบาลเมืองบางกรวย และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเข้าร่วมดำเนินการ

2. ขอบเขตเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะการปลูกฝังพฤติกรรมบริโภคอาหารไทยเพื่อสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เท่านั้น

3. ขอบเขตประชากร ประชากร คือ ผู้ปกครองของเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ประจำปีการศึกษา 2551 จำนวน 257 คน ใน 7 ศูนย์ ได้แก่

1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนวัดชลอ	จำนวน 31 คน
2) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนวัดลัก	จำนวน 17 คน

3) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนวัดสนามนอก	จำนวน 29 คน
4) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนวัดเชิงกระบือ	จำนวน 30 คน
5) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนวัดลุ่ม	จำนวน 40 คน
6) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนวัดจันทร์	จำนวน 50 คน
7) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนวัดสำโรง	จำนวน 60 คน

4. ขอบเขตระยะเวลา ในการทำกิจกรรมในชุดฝึกอบรม คณะผู้วิจัยใช้เวลา 8 สัปดาห์ โดยดำเนินการทำกิจกรรม จำนวน 10 แผน แผนละ 30 นาที

5. สถานที่ดำเนินการ คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและบ้านของผู้ปกครองที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

นิยามศัพท์

การปลูกฝัง หมายถึง กระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการสร้างเจตคติใน 3 องค์ประกอบ คือ ความรู้เชิงประเมินค่า ความรู้สึก และความพร้อมกระทำ

พฤติกรรมการบริโภค หมายถึง การแสดงออกในลักษณะของความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และการกระทำหรือการปฏิบัติต่ออาหารการกินของเด็กก่อนวัยเรียน ได้แก่ การเลือกรับประทานอาหาร ความถี่ในการบริโภคอาหารชนิดต่าง ๆ และปริมาณอาหารที่รับประทาน เป็นต้น ซึ่งวัดได้จากแบบประเมินพฤติกรรมการรับประทานอาหารของเด็กและการที่เด็กก่อนวัยเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างยอมรับและรับประทานอาหารไทยเพื่อสุขภาพที่คณะผู้วิจัย จัดทำขึ้นด้วยความเต็มใจในปริมาณที่เหมาะสมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

ปริมาณอาหารที่รับประทานตั้งแต่ 3/4 ส่วนขึ้นไป คือ ยอมรับมาก

ปริมาณอาหารที่รับประทานตั้งแต่ 1/2 - 3/4 ส่วนขึ้นไป คือ ยอมรับปานกลาง

ปริมาณอาหารที่รับประทานน้อยกว่า 1/2 ส่วน คือ ยอมรับน้อย

ชุดฝึกอบรม หมายถึง ชุดที่ใช้สำหรับปลูกฝังพฤติกรรมการบริโภคอาหารไทยเพื่อสุขภาพสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ประกอบด้วย คู่มือการใช้ และรูปแบบการจัดกิจกรรม

รูปแบบการจัดกิจกรรม หมายถึง การกำหนดวิธีการจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมการบริโภคอาหารไทยเพื่อสุขภาพ ซึ่งจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอน การจัดกิจกรรมที่กำหนดบทบาทของครูและเด็ก สื่อ (นิทาน การเล่นเกม การพูดคุยกับลูก) ตลอดจน

วิธีการประเมินผล ซึ่งรูปแบบการจัดกิจกรรมนี้จะส่งผลต่อการเสริมสร้างเจตคติใน 3 องค์ประกอบ คือ ความรู้เชิงประเมินค่า ความรู้สึก และความพร้อมกระทำ

ความรู้เชิงประเมินค่า (Cognitive Component) หมายถึง การที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และเด็กรู้ถึงประโยชน์และคุณค่าของอาหารไทยเพื่อสุขภาพที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของร่างกาย

ความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ พอใจ หรือไม่พอใจต่ออาหารไทยเพื่อสุขภาพที่คณะผู้วิจัยจัดทำขึ้น ซึ่งจะสอดคล้องกับด้านความรู้เชิงประเมินค่า

ความพร้อมกระทำ (Behavioral Intention Component) หมายถึง ความโน้มเอียงหรือพฤติกรรมของเด็กก่อนวัยเรียนซึ่งพร้อมที่จะรับประทานอาหารไทยเพื่อสุขภาพที่คณะผู้วิจัยจัดทำขึ้นเนื่องจากมีความรู้สึกชอบหรือพอใจต่ออาหารนั้น

อาหารไทยเพื่อสุขภาพ หมายถึง รายการอาหารไทยที่สร้างสรรค์ โดยใช้วัตถุดิบส่วนผสมต่าง ๆ เช่น เนื้อสัตว์ชนิดต่าง ๆ พืช ผักพื้นบ้าน ผลไม้ สมุนไพรไทย ที่สามารถหาได้ สะดวกหรือมีอยู่ในท้องถิ่นชุมชนในประเทศไทยเพื่อนำมาใช้เสริมในการประกอบอาหารไทยจากการที่ได้ปฏิบัติตามภูมิปัญญาไทย จนเกิดเป็นวัฒนธรรมการกินของคนไทย และได้รับคุณประโยชน์ในการบริโภคอาหารนั้น ตลอดจนเสริมสร้างสุขภาวะทางกายและจิตใจแก่เด็กก่อนวัยเรียน

เด็กก่อนวัยเรียน หมายถึง เด็กระดับก่อนประถมศึกษา ในที่นี้คือเด็กที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนวัดสำโรง

ผู้ปกครอง หมายถึง บิดามารดาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลเด็ก สามารถตัดสินใจและรับผิดชอบต่อตัวเด็ก ซึ่งในที่นี้หมายถึงผู้ปกครองของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนวัดสำโรง

ครูประจำศูนย์เด็กเล็ก หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ตามพันธกิจของศูนย์ให้แก่เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในที่นี้ หมายถึง ครูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนวัดสำโรง

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ชุดฝึกอบรมที่เป็นต้นแบบสำหรับผู้ปกครองในการดำเนินกิจกรรม เพื่อปลูกฝังพฤติกรรม การบริโภคอาหารไทยเพื่อสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียน

2. เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรบริโภคอาหารไทยเพื่อสุขภาพที่เหมาะสมแก่เด็กก่อนวัยเรียน และทำให้ผู้ปกครองและครูเห็นคุณค่าของอาหารไทยมากยิ่งขึ้น
3. เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเด็กก่อนวัยเรียนนำผลการวิจัยไปใช้เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของเด็กก่อนวัยเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ